

Selsø Slot

Den nordlige del af Hornsherred var i middelalderen dækket af skov. Den sydlige del har været opdyrket siden vikingetiden. I de gode tider i 1100-1200-tallet blev dyrkningen intensivet, og flere bebyggelser opstod. Fra 1300-tallet med økonomiske kriser og 'den sorte død' kan der derimod dokumenteres flere nedlagte bebyggelser.

Middelalderen var politisk set en magtkamp mellem adel, konger og kirke. På Hornsherred var ejerskaberne dog nogenlunde ligeligt fordelt. Kongen ejede Jægerspris Slot, kirken ejede Selsø Slot, og adelen havde ni hovedgårde, herunder det senere Svanholm Gods. Den daværende magtstruktur er således stadig afspejlet i nogle af landskabets ældste og mest synlige anlæg.

I dag ligger Selsø Slot og Selsø Kirke påfaldende ensomt i landskabet, men sådan har det ikke altid været. Kirke og slot er slet ikke de første bebyggelser på stedet. I sen jernalder og vikingetid har der ved Selsøbugten ligget en anløbsplads med værksteder, og det er formentlig forløberen for den middelalderlige storgård med kirke, som oprettedes lige syd for pladsen. Og som må tænkes at være forløberen for Selsø Hovedgård, det nuværende Selsø Slot.

Selsø Slot. Fotograf: Patrick Holbek

Middelalderen

Med slottets og kirkens nære naboskab er man ikke i tvivl om, at de to byggerier hører sammen. Det er muligt, at herregård og kirke dengang indgik i et fælles middelalderligt forsvarsanlæg. Kirken var oprindeligt opført som rundkirke, men heraf er kun den store apsis tilbage, og resten af kirken blev allerede i 1200-tallet ombygget til sin nuværende romanske stil.

Selsø var fra 1288 hovedgård under den mægtige bisp i Roskilde. Kirken var indtil reformationen en afgørende økonomisk magtfaktor, betinget af skattefrihed, ret til at opkræve tiende og afladshandel. Kirken var omkring 1500 landets største jordbesidder og havde dertil en ikke ubetydelig militær magt. Roskilde-bispen omgav sig ofte med et større opbud af væbnede ryttere.

I 1400-tallet lå her en lille landsby på omkring fem gårde på marken nord for kirken. Det var landsbyen Vestby. Landsbyen blev nedlagt i 1500-tallet, og dens jorder lagt under herregården.

Renæssanceslottet

Reformationen medførte væsentlige magtforskydninger i samfundet. Kongen overtog det omfattende kirkegods og blev landets største jordbesidder. I 1559 solgte kongen Selsø til adelsfamilien Ulfeldt. Rigsråden Jacob Ulfeldt lod i midten af 1570'erne en prægtig renæssancegård opføre.

Herregården var tidstypisk renæssance med svungne gavle og kviste. Middelalderens forsvarshensyn veg for æstetikken og bekvemmeligheden. Det fæstningsagtige præg forsvandt dog ikke helt, idet hovedbygningen stadig var omgivet af hjørnetårne og voldgrave. På facaden kan man på indvielsestavlen se Ulfeldts og hustrus våbner.

Frem til 1660 havde adelen sin storhedstid. Der var skattefrihed på hovedgårdsjorden og høje eksportpriser på landbrugsvarer, og periodens storstilede herregårdsanlæg er kulturelle udtryk for magt og prestige.

Selsø omfattede ud over hovedgården og dens jorder adskillige gårde og huse i de nærliggende landsbyer Østby og Sønderby. Det har sammen med Ulfeldts øvrige godser på Sjælland og Fyn givet familien gode indtægter, hvad byggeriet af Selsø da også vidner om.

Barokslottet

Efter nederlaget i Svenskekrigene i midten af 1600-tallet var landet stærkt forarmet, og tilliden til adelens forsvarsevne var væk. Adelen mistede sine politiske rettigheder, og magten blev i 1660 overgivet til den enevældige konge. Adelen mistede sin skattefrihed og andre rettigheder, og mange gik fallit. En ny stand af borgerlige godsejere skaffede sig store godsbesiddelser.

I årene 1728-1734 blev Selsø Slot bygget om. Ejeren, Christian Ludvig Scheel von Plessen, fulgte tidens stil, barokken. Al renæssanceudsmykning samt tårnene blev fjernet, og hovedbygningen fremstår i dag med røde munkesten og et enkelt tag i røde tegl. Eneste udsmykning er hovedindgangens rigt udsmykkede barokportal i sandsten.

Efter slottets sidste beboer Agathe von Qualens død i 1828, stod slottet tomt. Torneroseperioden varede i 144 år. Der kom atter liv på slottet i 1972, hvor ægteparret Linder gik i gang med en renovering og indretning til museum.

Links og litteratur

Herregårdsmuseet Selsø Slots hjemmeside fortæller mere om slottets historie.
www.selsoe.dk

Bernhard Linder: *Selsø før og nu*, 1996. Bogen kan købes på museet.